

עורכים : פרופ' עפרה בנג'ו והראל חורב כרך 1, גיליון 1003, 30 בינואר 2011

חשיפת מסמכי המשא ומתן הישראלי-פלסטיני ברשת אל-ג'זירה : משמעויות והשלכות

מיכאל מילשטיין

חשיפת מספר רב של מסמכים המתארים את המשא ומתן המדיני בין ישראל לבין הרשות הפלסטינית ברשת אל-ג'זירה (22 ו-24 בינואר) עוררה הדים רבים בעולם הערבי בכלל ובזירה הפלסטינית בפרט. מאות המסמכים, שמקורם כנראה בחבר לשעבר בצוות המשא ומתן הפלסטיני (NSU - Negotiations Support Unit), עוסקים במגעים המדיניים שהתקיימו בשנים האחרונות בין ישראל לבין הרשות הפלסטינית, ובמיוחד בשיחות על הסדר הקבע בשנים 2007-2008.

במוקד הסערה הפוליטית והציבורית שהתפתחה בזירה הפלסטינית עומדות חשיפות אודות העמדות שהציג הצד הפלסטיני במסגרת המשא ומתן על הסדר הקבע. לפי המסמכים הללו, הרשות הביעה נכונות לריבונות ישראלית בכל השכונות היהודיות בשטחי מזרח ירושלים, למעט הר חומה; הסכימה להעביר לריבונות ישראל את הרובע היהודי וחצי מהרובע הארמני בעיר העתיקה בירושלים ולדחות את הדיון בסוגיית הר הבית למועד מאוחר יותר; הציעה לקלוט בתחום מדינת ישראל 10,000-15,000 פליטים פלסטינים בשנה לאורך 10 שנים; והייתה נכונה להעביר 2 אחוזים משטחי הגדה המערבית לישראל, לא כולל אריאל, גוש עציון ומעלה אדומים, בתמורה לחילופי שטחים בהיקף זהה. הפלסטינים דחו הצעה ישראלית לחילופי שטחים בהיקף של 6-7 אחוזים משטחי הגדה. לפי גילויים אחרים, ישראל עדכנה את אבו מאזן ערב פתיחת מבצע "עופרת יצוקה" בדצמבר 2008 על המהלך הצפוי. כמו כן נטען שאבו עלא, ראש צוות המשא ומתן הפלסטיני דאז, דחק בישראל לכבוש את ציר "פילדלפי" המפריד בין מצרים לבין רצועת עזה, אחרי השתלטות חמאס על האזור בקיץ 2007. עוד דווח כי אבו מאזן העריך שהמדינה הפלסטינית העתידית תצטרך לקלוט בשטחה כ-5 מיליון פליטים - ובמשתמע הכיר בכך כי אלה לא ישובו לישובי המוצא שלהם הנמצאים כיום בתחום מדינת ישראל.

ככלל, התכנים שנחשפו אינם משקפים חידוש מיוחד. בהדלפות תקשורתיות ובראיונות שהעניקו בכירים ישראלים, פלסטינים ואמריקנים בשנים האחרונות כבר תוארו העמדות וההצעות שהוצגו בשידורי אלג'זירה. נראה על כן כי ההד שיצרה החשיפה נגרם משילוב של כמה גורמים:

א. העובדה כי מדובר כאן במעין גרסה מזרח-תיכונית ל"אפקט הוויקיליקס", כלומר חשיפה מהירה ומתוקשרת היטב של מאות מסמכים אותנטיים המספקים הצצה נדירה וחסרת תקדים על הדיונים המדיניים שהתנהלו בין ישראל לפלסטינים בשנים 2007-2008.

ב. הדימוי השלילי - המתרפס והחלש - שמאיים לדבוק בהנהגה הפלסטינית בכלל ובאבו מאזן בפרט בעקבות החשיפה. זאת במיוחד על רקע האשמתם בנכונות להתפשר בסוגיית זכות השיבה שהדבקות בה זוכה לקונצנזוס בזירה הפלסטינית ולמעמד של עקרון לאומי מקודש. יש גם חשש לפגיעה נוספת בדימויו של אבו מאזן בזירה הבין-ערבית והאסלאמית, וזאת לנוכח הצגתו כמי שמוכן להתפשר בסוגיית ירושלים.

ג. העימות החרף שפרץ בין הנהגת הרשות הפלסטינית לבין קטר, מעניקת החסות לרשת אל-ג'זירה. העימות הזה שיקף שיאו של זעם שהלך והצטבר במהלך השנים בקרב ממשלים ערביים רבים ביחס לסיקור הפרובוקטיבי של הרשת, שליבה לטענתם תסיסה בזירה הפנימית בארצם. בתגובה להדלפות, תקפו פעילי פתח את משרדי התחנה בראמאללה ואילו בכירי הרשות ניגחו את המשטר הקטרי והאשימהו בכך שהוא מקיים יחסים מיוחדים עם ישראל ועם איראן, ומתיר פעילות ריגול אמריקנית נגד מדינות ערב מהבסיס האמריקני אל-עדיד המצוי בקטר. באשר למהימנות המסמכים - חלק מדוברי הרשות שלל את אמיתותם ואילו חלק אחר טען כי תוכנם עוות או הוצא מהקשרו.

למרות היעדר פרספקטיבה נאותה, ניתן כבר עכשיו להעלות כמה נקודות למחשבה ביחס לתוכן המסמכים ולסערה שהתחוללה סביבם:

א. **במישור המשא ומתן הישראלי-פלסטיני** - ניתן לומר כי מרבית המסמכים מעידים על המשך קיומם של פערים בין ישראל לפלסטינים, ועל הקושי הרב להגיע להסכמות בסוגיות הליבה ובראשן הפליטים וירושלים. הצד הישראלי הסכים לקלוט מספר פליטים קטן בהרבה ממה שהציעו הפלסטינים (חלק מהנציגים הישראליים אף שלל לחלוטין שיבת פליטים לישראל) ותבע סיפוח של כל השכונות היהודיות במזרח ירושלים, וכמובן של כל גושי ההתנחלויות הגדולים בגדה. ניתן להניח כי החשיפה האחרונה מחשקת במידה רבה את ההנהגה הפלסטינית ועלולה להביא אותה להמשיך ולנקוט עמדות נוקשות בסוגיות הסדר הקבע. בטווח הרחוק יותר, וככל שיימשך הקיפאון בתהליך המדיני, החשיפה עלולה לעודד את ההנהגה הפלסטינית לשקול בכובד ראש את רעיון ההכרזה החד-צדדית על מדינה עצמאית, מהלך שהרשות הפלסטינית נזהרת מלנקוט בו בעת הנוכחית.

ב. **במישור הפלסטיני הפנימי**:

1. חיזוק הדימוי של אבו מאזן כמי שהיה מוכן להעניק ויתורים מרחיקי לכת בסוגיית זכות השיבה עלול להקרין באופן שלילי על מעמדו הציבורי והפוליטי בזירה הפלסטינית. כל זאת, בעת שבה מעמיק הקיפאון בתהליך המדיני ומתרבות הידיעות על סדקים בצמרת

הפלסטינית, ששיאם בהרחקתו של מחמד דחלאן מההנהגה. זאת, ככל הנראה בגין חתירתו תחת הנהגתו של אבו מאזן (לפי שמועות שונות, דחלאן הוא זה שעמד מאחורי הדלפת המסמכים לרשת אל-ג'זירה).

2. מנגד חמאס מצטיירת כמי שצוברת נקודות זכות מהפרשה. התנועה כבר פתחה במתקפה חריפה נגד ממשל אבו מאזן, תוך שהיא מתמקדת בטענה כי "בגידתו" בעקרונות הלאומיים המקודשים, ובראשם זכות השיבה, שוללת ממנו את הלגיטימציה להנהיג את הפלסטינים. במסגרת הניסיון לערער את הלגיטימיות של ממשל אבו מאזן, מבליטה חמאס מסמכים שחשפו את היקף שיתוף הפעולה הביטחוני בין ישראל למערך הביטחון הפלסטיני, שכלל דיון בפעולות נגד פעילים צבאיים של הפתח. בכך מנסה חמאס לתקוע טריז בין ממשל אבו מאזן לבין תנועת פתח. יחד עם זאת, הצלחתה של חמאס לעורר תסיסה נרחבת בקרב הציבור הפלסטיני נגד אבו מאזן בשטחי הרשות הפלסטינית ובפזורה, הנה מוגבלת בשלב הזה. עד כה, לא התפתחה נגד הממשל הפלסטיני תנועת מחאה בגדה המערבית והפתח ממשיך להפגין נאמנות לאבו מאזן.

ג. **אשר למישור הבין-ערבי** - חשיפת המסמכים נדחקה לקרן זווית, וזאת עקב המשברים הפנימיים החמורים בתוניסיה, לבנון ומצרים. מכל מקום, הפרשה העלתה לשיאים חדשים את המתיחות בין הממשלים הערביים לבין קטר, על רקע פעילותה של רשת אל-ג'זירה. הרשת השואפת להצטייר כקולו האותנטי של הרחוב הערבי, ובכסות של חופש התקשורת ושל פלורליזם רעיוני נוקטת קו קיצוני כלפי המשטרים הערביים המתונים, כלפי ישראל, כלפי ארצות הברית וכלפי התהליך המדיני באזור. יתר על כן, היא מלבה את האווירה בקרב הקהל הערבי, הצופה בה באדיקות רבה. זאת ועוד, חשיפת המסמכים הנתפשת כניסיון מכוון לפגוע במעמדו של אבו מאזן ובתהליך המדיני, מחזקת את ההערכה הרווחת באשר לקרבתו, ולו התפיסתית, של הממשל הקטרי לעמדותיו של מחנה ההתנגדות באזור.

חידוש מסוים ניתן למצוא בהצעתה של ציפי לבני - שרת החוץ דאז - לספח למדינה הפלסטינית העתידית מספר ישובים ערביים המצויים בשטחי ישראל, במיוחד באזור "המשולש". עמדה זו מעידה בפועל על קרבה רעיונית מסוימת בין גופים המצטיירים כנציגים זה לזה במערכת הפוליטית הישראלית, דהיינו מפלגת קדימה ומפלגת ישראל ביתנו. זו האחרונה מעלה מזה מספר שנים את רעיון חילופי השטחים במסגרת הסדרי הקבע, רעיון שהרשות הפלסטינית דחתה ב-2008 וממשיכה לדחות גם כיום, בין היתר, בלחץ המגזר הערבי בישראל.

לסיכום, חשיפת מסמכי המשא ומתן מציגה שלב נוסף בתולדות המגעים המדיניים בין ישראל לפלסטינים, שבו נראה היה כאילו הסדר קבע בין הצדדים מצוי במרחק נגיעה, אולם בדיעבד מתברר כי תהום ממשיכה להיות פעורה ביניהם. נכון אמנם כי הצד הישראלי הציע הצעות חסרות תקדים כמעט מבחינתו, ואילו הצד הפלסטיני ביטא את התפיסות המתונות ביותר שהועלו אי פעם על-ידי הנושאים והנותנים הפלסטינים. אלא שבסופו של דבר הוחמצה ההזדמנות ההיסטורית. הצד הישראלי נקלע תוך זמן קצר למשבר פוליטי שהביא לעריכת בחירות ב-2009 ולחילופי שלטון במדינה. ההנהגה הפלסטינית מצידה סירבה בעקביות להצעות שהציגה ישראל

בסוגיות הליבה, ונמנעה מלהכשיר רעיונית את הציבור הפלסטיני לאפשרות של וויתורים שייתבעו ממנו במסגרת הסדר עתידי, במיוחד בכל הנוגע לזכות השיבה. התפוגגות הדיונים על הסדר הקבע העמיקה ביתר שאת את מצב חוסר ההכרעה שבו נתונים ישראל והפלסטינים, מצב שעלול להתפתח בהדרגה למציאות של מדינה דו-לאומית המקפלת בחובה סיכונים עבור שני הצדדים.

הנך נמנה על רשימת התפוצה של מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה. אם ברצונך שלא להימנות עליה אנא שלח דוא"ל לכתובת listserv@listserv.tau.ac.il עם הכותרת "unsubscribe dayan-center".